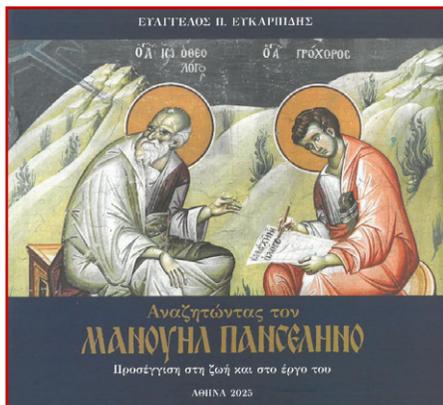

Βιβλιοπαρουσίασις

Ευαγγέλου Π. Εύκαρπίδη

Αναζητώντας τον Μανουήλ Πανσέληνο

Προσέγγιση στη ζωή
και στο έργο του

Έκδοσις: Ευαγγέλου Π. Εύκαρπίδη.

Έκδοσις Α', Αθήνα, 2025.

Σελίδες: 206 (24,5 x 23).

Αντί Προλόγου

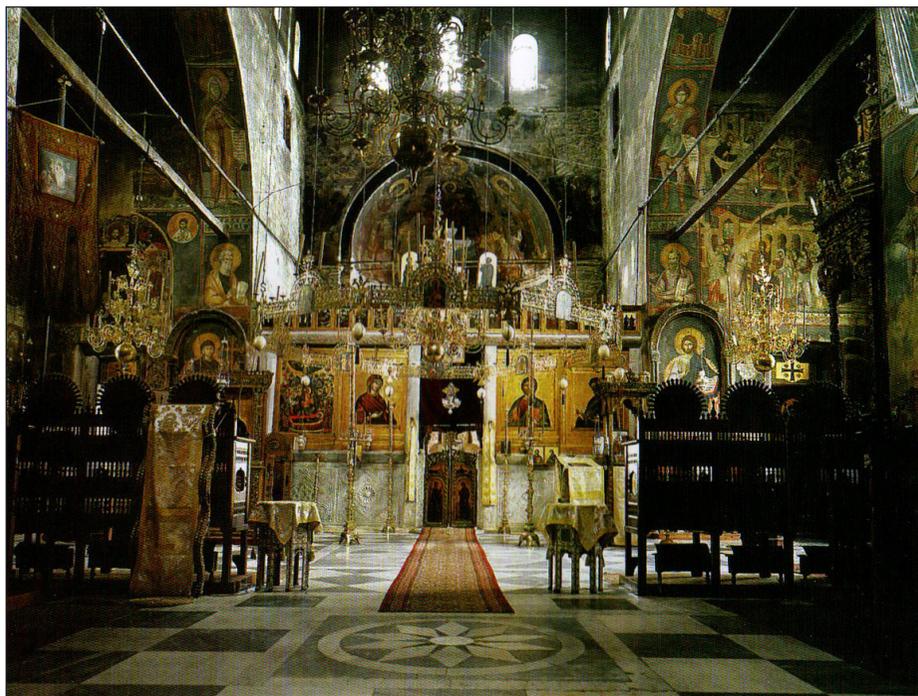
Είχα την ξεχωριστή εὐλογία νὰ μαθητεύσω σὲ Ἀγιογραφικὰ Ἀγιορείτικα Ἐργαστήρια, κοντὰ σὲ καταξιωμένους Ἀγιογράφους, ἐπὶ συναπτὰ ἔτη.

Ὁ καλλιτέχνης-Ἀγιογράφος πού μὲ ἐνέπνευσε μὲ τὸ μοναδικό του ἔργο στὸ Πρωτῶτο τοῦ Ἁγίου Ὁρους, καθὼς ἐπίσης σὲ ἄλλες ἀγιορείτικες Μονὲς καὶ Ἐκκλησίες, ὑπῆρξεν ὁ **Μανουήλ Πανσέληνος**, πού γεννήθηκε στὴ Θεσσαλονίκη, «Κέντρο τῆς Μακεδονικῆς Σχολῆς» καὶ βυζαντινῆς τέχνης κατὰ τὸν 13ο αἰῶνα, σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση.

Ὁ Κύρ Μανουήλ Πανσέληνος σφράγισε μὲ τὸ ἔργο του τὴν τέχνη τῆς ἐποχῆς καὶ ἐπέδρασε καθοριστικὰ στὴ ζωγραφικὴ τοῦ 14ου αἰῶνα.

Ζωγράφοι τοῦ πνευματικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ διαμετρήματος τοῦ Πανσέληνου δίνουν τὴν ἐντύπωση ὅτι ἡ ζωγραφικὴ του εἶναι *ἀχειροποίητη*.

Τόλμησα, ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὴν θαυμαστὴ καὶ μοναδική του τέχνη, νὰ ἀσχοληθῶ ἐρευνητικὰ μαζί του, χρησιμοποιών-

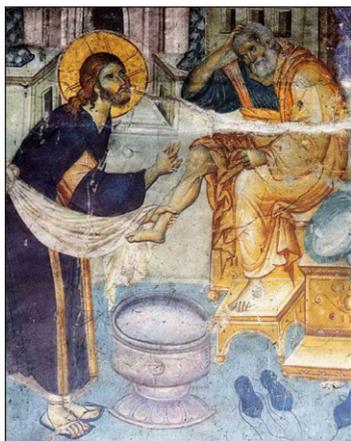
τας τὴν ὑπάρχουσα βιβλιογραφία καὶ μελετώντας, μὲ ὄση ἐμβρίθεια μπορούσα, τὰ ἔργα του, ὄντας ἐκκολαπτόμενος Ἁγιογράφος καὶ ἀκολουθώντας τὴν ἔφεση τῆς ψυχῆς μου, ἀλλὰ καὶ τὶς προτροπὲς τοῦ Ἁγιογράφου Διονυσίου τοῦ ἐκ Φουρνᾶ Ἀγράφων, νὰ μαθητεύσω στὴν Τέχνη Ἁγιογραφίας τοῦ Πανσέληνου, ὡς μερᾶκιον περὶ τὴν τέχνην αὐτὴν.

* * *

Ἡ προσπάθειά μου, παράτολμο ἐγχείρημα, ποὺ χρειάζεται ἐλλαμψη στὴ διάνοια, ὑπὸ τῆς Θείας Χάριτος καὶ βιώματα νηπτικά, γιὰ νὰ προσεγγίσει ἔστω καὶ ἐλάχιστα κανεῖς, στὰ κράσπεδα τῆς πανσελήνειας τέχνης.

Μὲ συνέχουν ἐξάλλου τὰ λόγια ἐνὸς ἄλλου σύγχρονου μεγάλου πνευματικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ διαμετρήματος, τοῦ Ἁγιογράφου Φῶτη Κόντογλου.

Γράφει ὁ Κόντογλου: «**Τ**ώρα εἶναι χρέος μας ἔθνικὸ νὰ τυπωθεῖ ἓνα μεγάλο καὶ σοβαρὸ βιβλίον γι' αὐτὰ τὰ ἔργα τοῦ Πανσέληνου, μὲ χρωματικὲς εἰκόνες καὶ μὲ κείμενο αὐστηρὸ καὶ ἐμπνευσμένο. **Ἡ** Ἑλλάδα ἔχει τόσο ἀρχαῖο πολιτισμὸ, καὶ ὅμως τόσα πράγματά της σπουδαῖα εἶναι κρυμμένα ἀπὸ τὸν κόσμον! **Ἄ**λλα ἔθνη ἔχουν πιὸ συνηθισμένα πνευματικὰ ἔργα καὶ τὰ τυπώνουνε σὲ χίλια βιβλία. **Ἐ**μεῖς κοιμόμαστε ὑπὸ μαν-

δραγόρα μακαρίως. Ὁ Πανσέληνος εἶναι ἄγνωστος σὰ νὰ βρισκότανε τὰ ἐξαισία ἔργα του στὴν Τομπουκτοῦ ἢ στὴν Πράσινη ἔρημο τῆς Βραζιλίας, πὺ δὲν μπορεῖ νὰ πάγει ἄνθρωπος. Ἀμέτρητα βιβλία βγαίνουνε γιὰ τεχνίτες πὺ δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ λύσουνε τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων τοῦ Πανσέληνου. Ὁ Πανσέληνος καὶ ὄλα ὅσα μᾶς ἀφήσανε οἱ παλαιοί, καμωμένα μὲ αἷμα καὶ μὲ ἀγωνία, δὲν εἶναι κτῆμα κανενός, οὔτε τῶν

ἀρχαιολόγων, οὔτε τῶν καλογήρων, ἀλλὰ εἶναι κτῆμα ὀλονῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ περισσότερο ἐκείνων πὺ τὰ νιώθουνε καὶ τὰ πονᾶνε. **Κ**ι ἀκόμα, εἶναι χρέος μας νὰ συντελέσουμε, ὥστε νὰ εὐφρανθοῦνε ἀπ' αὐτὰ κι οἱ ἄνθρωποι τῶν ἄλλων ἐθνῶν καὶ νὰ καταλάβουνε πὺς δὲν ὑπάρχει μονάχα ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα, ἀλλὰ ἡ παντοτινὴ Ἑλλάδα. **Κ**αὶ μ' ὄλα ταῦτα, ἀκόμα ἐμεῖς οἱ προκομμένοι, πὺ μελετᾶμε αισθητικὲς καὶ φιλοσοφίες, δὲν πήραμε εἶδηση τι ἀξίζει ὁ Πανσέληνος, πὺ εἶναι σὰν λέοντας μπροστὰ στὰ τσακάλια πὺ θαυμάζουμε. **Τ**ώρα ἀκόμη ἀρχίζουμε νὰ τὸ ὑποπτευόμαστε».

* * *

Θὰ ἤθελα ἐκ τῶν προτέρων νὰ ζητήσω συγγνώμη ἀπὸ τοὺς ὁμότεχνους καὶ φιλότεχνους ἀναγνώστες γιὰ τὴν προσπάθειά μου αὐτή, ἔχοντας πλήρη συνείδηση γιὰ τὶς ἐλλείψεις καὶ ἀτέλειες τοῦ ἐγχειρήματος.

Αναφερόμενος καὶ ἐκδηλώνοντας ἡ καλύτερα προσεγγίζοντας τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο ἑνὸς ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους Ἁγιογράφους στὴν ἱστορία τῆς τέχνης, τὸν μεγαλύτερο ἴσως Ἁγιογράφο τῆς Χριστιανοσύνης, θὰ προσπαθήσουμε νὰ προσεγγίσουμε ἱστορικά, αισθητικὰ καὶ νὰ ἀναλύσουμε καὶ μελετήσουμε τὶς Εἰκόνες τοῦ Πανσέληνου πὺ θὰ παραθέσουμε στὸ παρὸν πόνημά μας, μὲ βάση τὸν σχολιασμό καὶ τὶς ἐπιστημονικὲς παρατηρήσεις ἔγκριτων καὶ καταξιωμένων ἐπιστημόνων στὸ χῶρο τῆς τέχνης, τῆς ἐπιστήμης, τοῦ πολιτισμοῦ.

Εξάλλου, οἱ πλῆθος ἀσχοληθέντες μὲ τὸν Πανσέληνο καὶ τὸ ἔργο του, στὰ παγκόσμια συνέδρια γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό, ἢ ἔρευνα, οἱ εἰδικὲς μελέτες καὶ ἡ παγκόσμια βιβλιογραφία ἀυξάνονται σὲ ὄγκο καθὼς τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν μεγαλύτερο ἅγιο-

γράφο τοῦ κόσμου διαρκῶς αὐξάνεται στή ροή τοῦ χρόνου.

Τῆ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Πανσέληνου καλύπτει μιὰ ἀχλὺς καὶ ἡ γοητευτικὴ ἱστορία γιὰ τὴ ζωὴ του πιθανολογεῖται ἀπὸ τοὺς ἐρευνητές, ἀφοῦ ὁ ἴδιος προτίμησε τὴν ἀνωθυμία. **Κ**ὶ ἂν τὸν γνωρίζουμε μὲ τὸ ὄνομα ποὺ ἐπικράτησε, αὐ-

τὸ ὀφείλεται στὸν Διονύσιο τὸν ἐκ Φουρνᾶ τῶν Ἀγράφων, ὁ ὁποῖος πιθανῶς αἰσθάνθηκε τὴν ἀνάγκη νὰ δώσει αὐτὸ τὸ ὠραῖο ὄνομα σ' αὐτὸν τὸν ὠραῖο ζωγράφο μὲ τὶς μοναδικὲς καὶ σπάνιες ἀγιογραφίες του.

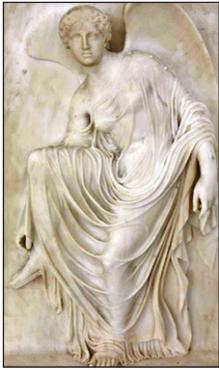
* * *

Πρῶτος ὁ Διονύσιος μνημονεὺς στὴν «Ἑρμηνεία» τοῦ τὸν ζωγράφο Μανουὴλ Πανσέληνο, ποὺ μὲ θαυμασμό γιὰ τὸ ἔργο του, τὸν χαρακτηρίζει ὡς δίκην σελήνης λάμπαντα καὶ ὁ ὁποῖος, πάλι κατὰ τὸν Διονύσιον, «ὑπερηκόντισε καὶ κατεκάλυψε μὲ τὴν θαυμαστὴν τέχνην του ὅλους τοὺς παλαιούς καὶ νέους ζωγράφους, λάμπων πολὺ εἰς τὴν ζωγραφικὴν, ὡς ἡ χρυσολαμπροκίνητος σελήνη».

Ο Μανουὴλ Πανσέληνος, ποὺ γεννήθηκε κατὰ τὴν παράδοση, στὴν Θεσσαλονίκη τὸν 13ο αἰῶνα, στὸ κέντρο τῆς ὀνομαζόμενης «Μακεδονικῆς Σχολῆς» στὴ βυζαντινὴ τέχνη ἔζησε καὶ μεσουράνησε στὴν τέχνη τῆς ἀγιογραφίας κατὰ τὴν ταραγμένη, μὲ πλειάδα γεγονότων διαδοχικῶν καὶ ἀρνητικῶν, κατὰ τὴν παλαιολόγια περίοδο. **Σ**τὶς πιεστικὲς καὶ ἀρνητικὲς αὐτὲς συγκυρίες ἀνθεῖ ἡ τέχνη τῆς παλαιολόγιας ἐποχῆς, ποὺ χαρακτηρίστηκε ὡς «ἀναγέννηση».

Τὸ ἔργο τοῦ μυθικοῦ Μανουὴλ Πανσέληνου, στὸ ὁποῖο θὰ ἀναφερθοῦμε ἐκτενῶς στὸ οἰκεῖο κεφάλαιο «μοναδικὸ σὲ σύλληψη καὶ ἐκτέλεση, στέκει ἐκεῖ στὴν καρδιά τῆς ἀρχέγονης ὀρθόδοξης μοναχοπολιτείας, πηγὴ ὑψηλῆς διδασχῆς καὶ γλυκύτατης κατάνυξης γιὰ τοὺς πιστοὺς τοῦ Χριστιανισμοῦ».

Ἡ καλλιτεχνική καὶ πνευματική μεγαλογραφία τοῦ Πανσέληνου ἐντυπώσασε τοὺς εἰδικούς ὁμοτέχνους του ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον. **Ἡ** πλειάδα τῶν συνεδρίων, ἐρευνῶν, μελετῶν γι' αὐτὸν καὶ τὸ ἔργο του, ποὺ δὲν εἶναι ἀπλῶς ἰσοῦψής, ἀλλὰ ἴσως ὑπέρτερος τῶν ζωγράφων τῆς Δύσης, Τζιότο καὶ Ραφαήλ, θὰ γράψουν χαρακτηριστικά, ὅτι ὁ Πανσέληνος ἀξίζει καὶ μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ μόνον μὲ τὰ πολὺ μεγάλα ὀνόματα τῆς τέχνης ἐνὸς Φειδία γιὰ παράδειγμα, ἐνὸς Μιχαήλ Ἀγγέλου ἢ ἐνὸς Ρέμπραντ, ἀπὸ τοὺς ὁποίους δὲν θὰ εἶχε νὰ ζηλέψει πολλὰ, ἂν γνώριζε τὴν τέχνην του...

Λέγεται δικαίως, ὅτι ὁ Ἄγγελος ποὺ κύπτει εὐλαβικὰ στὸ ἔργο τοῦ Πανσέληνου, στὴν παράσταση τῆς Βάπτισης, δὲν ὑστερεῖ καλλιτεχνικὰ ἀπὸ τὴν Φειδιακὴ Νίκη ποὺ λύνει τὸ σανδάλι της. **Κ**αὶ ὁ ἀχιτιοβόλος Πρόχορος δὲν μειονεκτεῖ μπρὸς στὴν Ἴριδα τοῦ Παρθενῶνα. **Ἡ** ἀντιπαραβολὴ αὐτὴ μὲ τοὺς γίγαντες τῆς παγκόσμιας Τέχνης καταδεικνύει τὴν ὑπεροχὴ τοῦ βυζαντινοῦ μαῖστορα, Πανσέληνου...

* * *

Περιεχόμενα

Ἀντὶ Προλόγου.

Ὁ Πανσέληνος καὶ ἡ ἐποχὴ του.

Οἱ μεγάλοι τοῦ πνεύματος, τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς τέχνης γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Πανσέληνου.

Οἱ Καρυὲς καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ Πρωτάτου· τὰ στάδια καὶ οἱ διαχρονικὲς δομικὲς ἀλλαγές· ἡ σημερινὴ ἀρχιτεκτονικὴ μορφή τοῦ Πρωτάτου.

Τὰ κτηριακὰ συγκροτήματα τοῦ Πρωτάτου.

Πρωτάτου D.

Μανουὴλ Πανσέληνος.

Ἀναζήτησις τοῦ Μανουὴλ Πανσέληνου. **Προσέγγισις** στὴ ζωὴ καὶ στὸ ἔργο του.

Οί Καρυές και τὸ Πρωτάτο στὸ κέντρο τῆς ἀθωνικῆς πολιτείας.

Η ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ Πρωτάτου.

Πανσέληνος καὶ τοιχογραφίες τοῦ Ναοῦ τοῦ Πρωτάτου.

Αναζητώντας τὸν Πανσέληνο.

Αναζήτηση τοῦ μύθου ποὺ λέγεται Πανσέληνος Β΄.

Ενδεικτικὴ παρουσίαση καὶ ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση τῶν ἀγιογραφιῶν τοῦ Μανουὴλ Πανσέληνου.

Επίμετρον.

Αναζητώντας τὸν Μανουὴλ Πανσέληνο καὶ προσεγγίζοντας τὸ μοναδικὸ καὶ θαυμαστὸ ἀγιογραφικὸ καὶ εἰκονογραφικὸ του ἔργο.

Παράρτημα ἐνδεικτικῶν εἰκόνων Πρωτάτου καὶ ἀγιογραφιῶν Μανουὴλ Πανσέληνου.

Παράρτημα εἰκόνων.

Βιβλιογραφία.

